

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สภาพเศรษฐกิจ และสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดปัญหาสังคมหลาย ประการที่เด่นชัดและใกล้ตัวมากที่สุดได้แก่ สถาบันครอบครัว ซึ่งถือเป็นสถาบันแรกของสังคม ไม่ได้ทำหน้าที่ในส่วนของตนอย่างเต็มที่ ยังผลให้มีเด็กกำพร้า เด็กถูกทอดทิ้งเป็นจำนวนมาก จาก ข้อมูลของกรมประชาสงเคราะห์ ระบุว่ามียุวชนที่เข้ารับการสงเคราะห์ในปี พ.ศ. 2539 จำนวนถึง 6,440 คน นอกจากนี้ยังมีตัวเลขประมาณว่าในปี พ.ศ. 2543 จะมีเด็กกำพร้าเพิ่มถึง 20,000 คน อันเนื่องมาจากการที่พ่อแม่เสียชีวิตด้วยโรคเอดส์

เด็กกำพร้าเหล่านี้เป็นปัญหาสำคัญในการจัดบริการให้ความช่วยเหลือ เลี้ยงดู โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มเด็กที่มีอายุระหว่าง 3-5 ปี บางรายมีพัฒนาการไม่เหมือนเด็กปกติทั่วไป อาจจะมี พัฒนาการเสื่อมถอย เห็นได้จากพฤติกรรมที่แสดงออกมาจากส่วนลึกของจิตใจที่พอสรุปได้ ดังนี้ (ทิศา ณ นคร ,ม.ป.ป. จินตนา นนทะเปารยะ,2530และ วิภารัตน์ วรธัญญะกิจ,2531)

1. แยกตัว เก็บตัว เชื่องซึม เหม่อลอย มีการตอบสนองต่อสิ่งต่าง ๆ รอบตัวต่ำ
2. ปรับตัวไม่ได้โดยสิ้นเชิง แปรกแยกกับทุกสิ่งทุกอย่างที่ต้องสัมผัส ซึ่งถ้าเปลี่ยน สิ่งแวดล้อมจะร้องไห้อย่างเดียว
3. มีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงปัญหาทางอารมณ์และจิตใจ โดยการกระตุ้นตัวเอง ในลักษณะต่าง ๆ เช่น โคลงศีรษะไปมา โยกตัวทั้งในท่านั่งและท่านอน ดูดนิ้ว
4. มีความกลัวหรือขี้อายมากเกินไป
5. ทำร้ายตนเองด้วยการกัดแขน
6. ต่อด้านคำสั่งจากผู้ใหญ่อย่างรุนแรง
7. มีการเคลื่อนไหวผิดปกติ เช่น ขนมากจนไม่มีสมาธิที่จะทำอะไรเหมือนกับเด็ก วัยเดียวกัน หรือเคลื่อนไหวในลักษณะอ่อนปวกเปียกไม่คล่องตัว

การที่เด็กแสดงพฤติกรรมดังกล่าวข้างต้นเป็นผลเนื่องมาจากเด็กขาดการตอบสนอง ความต้องการพื้นฐานที่ควรได้รับจากครอบครัว ทำให้เด็กไม่สามารถพัฒนาการรับรู้ตนเองที่ดีได้ สังเกตเห็นได้จากพฤติกรรมที่เด็กทำร้ายตนเอง, เก็บตัว และกระตุ้นตนเองในลักษณะต่าง ๆ นอกจากนี้ Sterling (1967) ได้กล่าวว่า บุคคลที่มีปัญหาทางอารมณ์จะมีความรู้สึกที่เป็นลบต่อตัวเอง ซึ่งมีสาเหตุเนื่องมาจาก ได้รับการเลี้ยงดูแบบปกป้องมากเกินไป แบบถูกควบคุม หรือแบบถูกทอดทิ้ง

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540 - 2544) ได้กำหนดเป้าหมายให้ผู้ด้อยโอกาสทุกประเภท ได้รับโอกาสในการพัฒนาอย่างเต็มที่ตามศักยภาพและได้รับบริการพื้นฐานทางสังคมอย่างมีคุณภาพและทั่วถึง ดังนั้นการจัดการศึกษาให้แก่เด็กกำพร้า ซึ่งถือเป็นกลุ่มเด็กด้อยโอกาสทางสังคมกลุ่มหนึ่งที่นับวันจะมีปริมาณเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จึงนับว่าเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องให้ความสนใจดูแล การพัฒนาเด็กกำพร้าที่ควรมุ่งที่จะพัฒนาให้เด็กมีพฤติกรรมที่เป็นปกติ มีพัฒนาการที่ดีทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม สติปัญญา และ จริยธรรมอันเป็นการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของเด็ก มิใช่การเลี้ยงดูเด็กเพื่อให้เด็กอยู่รอดเท่านั้น (วิภารัตน์ วรรณฤณีกิจ, 2531) ทั้งนี้หากเด็กไม่ได้รับการศึกษา การอบรมเลี้ยงดูที่เหมาะสมจากสถานสงเคราะห์แล้วจะส่งผลให้เด็กเหล่านี้กลายเป็นปัญหาสังคมต่อไปในอนาคตได้ ในการที่จะพัฒนาให้เด็กกำพร้าเจริญเติบโตขึ้นอย่างมีคุณภาพนั้นต้องเริ่มต้นจากเด็กในวัยอนุบาล ทั้งนี้เพราะวัยนี้เป็นวัยแห่งการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัว แล้วหล่อหลอมเป็นพื้นฐานที่มั่นคงตั้งทางอารมณ์ ความนึกคิด สติปัญญา วินัยและความเจริญเติบโตของร่างกายทำให้นักลพร้อมที่จะบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมต่อไป

เด็กกำพร้าถือเป็นกลุ่มเด็กด้อยโอกาส ที่ขาดการอบรมเลี้ยงดูจากสถาบันครอบครัว จำเป็นต้องใช้ชีวิตอยู่ในสถานสงเคราะห์ ซึ่งการดูแลเด็กในระบบสถานสงเคราะห์ (Institutional Care) เป็นการให้ความช่วยเหลือเด็กโดยเลี้ยงดูเด็กรวมกัน มีพี่เลี้ยง 1 คน ดูแลเด็กจำนวน 5 - 10 คน การเรียนรู้ของเด็กในสถานสงเคราะห์จะแตกต่างจากเด็กอื่น ๆ ทั่ว ๆ ไป เพราะอยู่แต่ในสังคมที่แคบ ไม่รู้ถึงสภาพสังคมที่เป็นจริงภายนอก (วิภารัตน์ วรรณฤณีกิจ, 2531) สภาพแวดล้อมสังคมและการดำเนินชีวิต ไม่เปิดโอกาสให้เด็กได้เลือกหรือตัดสินใจใด ๆ ทั้งสิ้น ทุกกิจวัตรล้วนเป็นระเบียบแบบแผน เข้มงวด บรรยากาศการเลี้ยงดูเด็กกำพร้าในสถานสงเคราะห์ไม่สามารถตอบสนองกับความเป็นปัจเจกบุคคลของเด็กกำพร้าได้ ทำให้ส่งผลต่อการพัฒนาอัตมโนทัศน์ของเด็ก

อย่างมาก นักจิตวิทยาสังคมเชื่อว่า “มนุษย์ทุกคนจะแสดงพฤติกรรมตามการรับรู้หรือตามความรู้สึกที่เขามีต่อตนเอง” นั่นคือการทำเด็กกำพร้าขาดการอบรมเลี้ยงดูจากสถาบันครอบครัว เด็กถูกทอดทิ้ง ละเลย ไม่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย ไม่ได้รับการตอบสนองต่อความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็ก ย่อมส่งผลต่อการพัฒนาอัตมโนทัศน์ให้เป็นที่ไปในทางลบ (ทิตธา ณ นคร,ม.ป.ป.) สอดคล้อง กับการศึกษาของ Herter (1992) ซึ่งศึกษาพบว่า เด็กที่อาศัยอยู่ในครอบครัวกับพ่อแม่จะมีอัตมโนทัศน์ที่ดีกว่าเด็กที่อาศัยอยู่ในสถานที่ซึ่งเต็มไปด้วยกฎระเบียบ ข้อบังคับ

อัตมโนทัศน์ หมายถึง การรับรู้ตนเองทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ทางด้านร่างกาย ได้แก่ การรับรู้ตนเองในเรื่องรูปร่างหน้าตา สุขภาพ ส่วนทางด้านจิตใจ ได้แก่ การรับรู้ถึงอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดของตนเอง ความเชื่อมั่นใน ตนเอง (Herlock, 1964 .อ้างถึงในสุริน คล้ายรามัญ, 2528.) อัตมโนทัศน์เป็นสิ่งที่เรียนรู้ได้ตั้งแต่ระยะเริ่มต้นของชีวิต ดังนั้น ในช่วงขวบปีแรก พ่อแม่ และบุคคลใกล้ชิดจึงเป็นบุคคลสำคัญที่มีส่วนในการสร้างอัตมโนทัศน์ให้แก่เด็ก การที่เด็กสามารถแยกตนจากสิ่งแวดล้อม และรู้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างตนกับสิ่งแวดล้อม ประสบการณ์เหล่านี้จะหล่อหลอมขึ้นเป็นโครงสร้างของอัตมโนทัศน์ (รัฐกมล บรรหาร, 2534)

William (1970) เป็นนักจิตวิทยาคนแรกที่ศึกษาถึงอัตมโนทัศน์ เขาได้กล่าวว่า อัตมโนทัศน์ประกอบไปด้วย 2 ส่วนคือ ส่วนที่บุคคลนึกคิดเกี่ยวกับตนเอง และส่วนของประสบการณ์ที่บุคคลได้รับมา ซึ่งอัตมโนทัศน์เป็นการจัดระบบระเบียบของการรับรู้ “ตน” อัตมโนทัศน์เป็นส่วนสำคัญของบุคลิกภาพและพฤติกรรมของมนุษย์ Festinger (1954) และ Sales and Miller (1977 อ้างถึงใน Herzberger,1981) ได้กล่าวว่า อัตมโนทัศน์เกิดจากความขัดแย้งกันของความรู้เกี่ยวกับตัวเอง (Self-Knowledge) ที่ได้มาจากการเปรียบเทียบทางสังคม และเป็นการประเมินตนเองของบุคคลแล้วรับรู้และเชื่อว่าตนเองเป็นอย่างไร (Combs,1977)

William (1988 อ้างถึงใน รัฐกมล บรรหาร,2534) ได้แบ่งอัตมโนทัศน์ออกเป็น 10 ด้าน ดังนี้

1. อัตมโนทัศน์ด้านรวม เป็นความรู้สึก หรือความคิดเห็นที่บุคคลมีต่อตนเองในทุกๆ ด้าน

2. อัตมโนทัศน์ทางด้านเอกลักษณ์ (Identity) เป็นความคิดเห็นของบุคคลว่าตนเองเป็นคนอย่างไร
3. อัตมโนทัศน์ทางด้านความพึงพอใจในตนเอง (Self - Satisfaction) เป็นความรู้สึกของบุคคลที่เกี่ยวกับการยอมรับตนเอง
4. อัตมโนทัศน์ทางด้านพฤติกรรมที่ตนแสดงออก (Behavior) เป็นการรับรู้ความคิดของบุคคลเกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติตนในเรื่องต่างๆ ของตนเอง
5. อัตมโนทัศน์ทางด้านร่างกาย (Physical Self) เป็นความคิดที่บุคคลมีต่อตนเองในเรื่องเกี่ยวกับรูปร่างลักษณะทางร่างกาย เพศ สุขภาพ ความสามารถและทักษะ
6. อัตมโนทัศน์ทางด้านศีลธรรมจรรยา (Moral - Ethical Self) เป็นความคิดของบุคคลที่มีต่อตนเองเกี่ยวกับคุณค่าทางศีลธรรมความสัมพันธ์ที่มีต่อศาสนา ความรู้สึกเกี่ยวกับการเป็นคนดี คนเลว และความพึงพอใจในศาสนาของตน
7. อัตมโนทัศน์ทางด้านส่วนตัว (Personal Self) เป็นความคิดเห็นของบุคคลที่มีต่อตนเองเกี่ยวกับคุณค่า ความรู้สึกมั่นใจในตนเองและประเมินค่าบุคลิกภาพของตนเอง
8. อัตมโนทัศน์ทางด้านครอบครัว (Family Self) เป็นความรู้สึกในคุณค่าและความพอใจในฐานะที่ตนเป็นสมาชิกของครอบครัว โดยแสดงถึงการรับรู้ว่าตนเองใกล้ชิดหรือห่างเหินจากครอบครัว
9. อัตมโนทัศน์ทางด้านสังคม (Social Self) เป็นความคิดเห็นของบุคคลที่มีต่อตนเองเกี่ยวกับความมั่นใจและความเชื่อมั่นในการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น
10. อัตมโนทัศน์ทางการวิพากษ์วิจารณ์ตนเอง (Self - Criticism) เป็นความกล้าที่จะยอมรับความจริงเกี่ยวกับตนเองทั้งในด้านดีและไม่ดี

การขาดสถาบันครอบครัวในการอบรมเลี้ยงดูเด็กกำพร้าจะส่งผลกระทบต่ออัตมโนทัศน์ของเด็กในทุกๆด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งอัตมโนทัศน์ด้านความพึงพอใจในตนเอง ซึ่งถือว่าเป็นพื้นฐานสำหรับเด็กวัยอนุบาล ในอันที่จะพัฒนาให้เด็กเกิดความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง มองตนเองในทางบวก ยอมรับตนเองและพัฒนาไปสู่ความภาคภูมิใจในตนเอง(Self-Esteem) สอดคล้องกับ สุภาพรณ โคตรจรัส (2527) ที่กล่าวว่า การรับรู้ตนตามความเป็นจริงจะนำไปสู่การยอมรับตนเอง ซึ่งจะทำให้บุคคลรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า มีศักดิ์ศรี มีการรับรู้ตนเองในทางบวก การยอมรับตนเองวัดได้จาก ความแตกต่างระหว่างตนที่เป็น (Self-Image) กับตนตามอุดมคติ (Ideal Self) ถ้าความแตกต่างกันมีน้อยแสดงว่ามีการยอมรับตนเองมาก

McCandless (1970 อ้างถึงใน Dusek,1987)กล่าวว่า อัตมโนทัศน์เป็นกระบวนการที่เกิดจากการเรียนรู้ต่อสภาพแวดล้อมที่ได้รับรางวัลหรือมีการลงโทษ การได้รับรางวัลในทางบวกจะเป็นการเพิ่มการมองตนเองไปในทางที่มีคุณค่า การประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวจะเป็น ประสิทธิภาพของบุคคลให้ตระหนักถึงความจำกัดทางศักยภาพของตน ซึ่งจะมีผลต่อการพัฒนา อัตมโนทัศน์อย่างยิ่ง Epstein (1973) ได้กล่าวว่า อัตมโนทัศน์สามารถเปลี่ยนแปลงได้บ้างโดยประสบการณ์และการมีปฏิสัมพันธ์กับสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับบุคคลใกล้ชิดที่สำคัญ คือ พ่อแม่ ซึ่งพ่อแม่จะเป็นผู้ปลูกฝังค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมรวมถึงลักษณะนิสัยต่างๆ ให้แก่เด็ก ดังนั้นการที่เด็กจะมองตนเองว่า ตนเองเป็นคนดีและเป็นที่ยอมรับของผู้อื่นหรือไม่นั้น จึงขึ้นอยู่กับกรอบเลี้ยงดูที่มีเหตุผล จะเห็นได้ว่าการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยเป็นลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่ส่งเสริมให้เด็กมีเสรีภาพในการกระทำตามความเหมาะสม รู้จักควบคุมตนเอง มีการปรับตัวที่ดี จะมีผลต่อพฤติกรรมของเด็กในทางที่ดี (สมพร สุทัศนีย์ 2530) ทั้งยังช่วยส่งเสริมให้เด็กมีการพัฒนาอัตมโนทัศน์ในทางที่ดีอีกด้วย

กิตติพัฒน์ นนทบุรีมะดุลย์ (2528) ได้กล่าวถึงแนวคิด ทฤษฎีที่ควรนำมาใช้ในการช่วยเหลือเด็กกำพร้าได้แก่ ทฤษฎีด้านมนุษยนิยม (Humanistic Theories) มีความเชื่อที่จะให้เด็กเป็นศูนย์กลาง เน้นเรื่องศักดิ์ศรี เสรีภาพและศักยภาพของมนุษย์ ได้รู้ถึงความรู้สึกละเอียดอ่อนภายในจิตของตนเองและผู้อื่น ให้เด็กได้เรียนรู้อย่างมีความสุขสนุกสนานและมีจินตนาการ

Coopersmith (1967 อ้างใน Slavin,1993) ได้กล่าวว่า เด็กจะมีความรู้สึกที่ดีขึ้น ถ้าเด็กได้ทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อน สอดคล้องกับ Slavin (1993) ที่กล่าวถึงการเรียนแบบร่วมมือว่า สามารถส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับเพื่อน นอกจากเพิ่มความสามารถทางวิชาการแล้วยังสามารถส่งเสริมให้เด็กเกิดอัตมโนทัศน์ที่ดีต่อตนเองอีกด้วย สอดคล้องกับ ทิศนา แชมมณี (2522) ที่กล่าวถึงการใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ว่า เป็นวิธีการหนึ่งที่จะใช้พัฒนาอัตมโนทัศน์ได้ เนื่องจากกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์มีคุณค่า ตอบสนองความต้องการด้านจิตใจของบุคคล และยังช่วยเสริมสร้างพัฒนาการทางอารมณ์ สังคม ทักษะคิด ความสนใจและความเจริญงอกงามในด้านความรู้ และทักษะอีกด้วย

การเรียนรู้แบบร่วมมือ(Cooperative Learning) เป็นวิธีการสอนให้เด็กทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม โดยสมาชิกทุกคนในกลุ่มต่างช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการแก้ปัญหา หรือทำกิจกรรมที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ ซึ่งจะทำให้สมาชิกในกลุ่มเกิดความพึงพอใจกับความสำเร็จ Sharan and Shachar (1988 อ้างถึงใน Adams and Hamm,1990) กล่าวถึงผลที่เด็กได้รับจากการเรียนรู้แบบร่วมมือว่าช่วยให้เด็กมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีขึ้น ช่วยให้เด็กเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม พัฒนาทัศนคติและช่วยส่งเสริมการรวมกลุ่มของเด็กที่คละระดับความสามารถ สอดคล้องกับพัชนี วรกวิน(2522) ที่กล่าวถึงผลดีของการที่เด็กได้ทำกิจกรรมร่วมกันเป็นกลุ่มว่าช่วยให้เด็กมีอัตมโนทัศน์ที่ดีต่อตนเอง การได้เข้าร่วมกลุ่มนั้นเป็นการแสดงถึงการยอมรับจากกลุ่ม ทำให้เด็กเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจ ความอบอุ่นใจ และรู้สึกว่าตนเองนั้นมีคุณค่า

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยข้างต้นจะเห็นว่าเด็กกำพร้ามีอัตมโนทัศน์ที่เป็นลบต่อตนเองโดยมองเห็นว่าตนไร้ค่า และจากการศึกษาดูงานสถานสงเคราะห์เด็กอ่อนพญาไท รวมทั้งสัมภาษณ์ผู้มีประสบการณ์ในการทำงานเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กกำพร้า และจากรายงานพัฒนาการของเด็กกำพร้าวัยอนุบาลในสถานสงเคราะห์เด็กอ่อนพญาไท (สถานสงเคราะห์เด็กอ่อนพญาไท, 2541) พบว่า เด็กกำพร้าวัยอนุบาลในสถานสงเคราะห์เด็กอ่อนพญาไทมีอัตมโนทัศน์ที่เป็นลบต่อตนเองเป็นจำนวนมาก ซึ่งสามารถสังเกตเห็นได้จากการที่เด็กมีพฤติกรรมก้าวร้าว ทำร้ายตนเองในลักษณะต่าง ๆ เก็บตัว ซึมเศร้า ขาดความมั่นใจในตนเอง ซ้ำอวย เรียกร้องความสนใจในลักษณะต่าง ๆ ตลอดจนแสดงความหวาดกลัวต่อสิ่งต่าง ๆ เด็กกำพร้าวัยอนุบาลในสถานสงเคราะห์เด็กอ่อนพญาไท ซึ่งมีอัตมโนทัศน์ที่เป็นลบต่อตนเองเหล่านี้จำเป็นต้องได้รับการส่งเสริมให้มีอัตมโนทัศน์ที่ดีต่อตนเอง มีความคิดเห็นที่ถูกต้องต่อตนเอง ทั้งนี้เนื่องจากเด็กวัยอนุบาลเป็นวัยที่เริ่มมีการก่อรูป หล่อหลอมอัตมโนทัศน์ หากสามารถส่งเสริมให้เด็กกำพร้าเหล่านี้มีอัตมโนทัศน์ที่ดีจะเป็นพื้นฐานให้เขาตระหนักถึงความสำคัญและมองเห็นคุณค่าของตนเอง (วันจันทร์ บำรุงเวช, 2541) ประกอบกับสถานสงเคราะห์เด็กอ่อนพญาไทนับเป็นสถานสงเคราะห์ที่รับเด็กกำพร้าตั้งแต่แรกเกิด - 5 ปี เป็นจำนวนมากที่สุดในแต่ละปี แต่ยังคงขาดแนวทางในการจัดกิจกรรมที่สามารถตอบสนองต่อสภาพปัญหาและความต้องการพื้นฐานของเด็ก ซึ่งการเลี้ยงดูในสถานสงเคราะห์มีข้อจำกัดในเรื่องของจำนวนเจ้าหน้าที่ ทำให้เด็กได้รับการดูแลเอาใจใส่ได้ไม่ทั่วถึง นอกจากนี้ยังมีกฎระเบียบที่ทำให้เด็กรู้สึกขาดอิสระ บุคลากรที่ทำหน้าที่อบรมเลี้ยงดูแก่เด็กกำพร้าวัยอนุบาลในสถานสงเคราะห์เด็กอ่อนพญาไท มีความต้องการที่จะพัฒนาความรู้และประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมที่เหมาะสม เพื่อส่งเสริมอัตมโนทัศน์ให้แก่เด็ก

กำพร้าวัยอนุบาลในสถานสงเคราะห์เด็กอ่อนพญาไทให้ดียิ่งขึ้น ด้วยเหตุนี้ทำให้ผู้วิจัยสนใจและเห็นความจำเป็นที่จะพัฒนาโปรแกรมเพื่อส่งเสริมอัตมโนทัศน์ให้แก่เด็กกำพร้าวัยอนุบาลในสถานสงเคราะห์เด็กอ่อนพญาไท

วัตถุประสงค์

เพื่อพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมอัตมโนทัศน์ ด้านร่างกาย ด้านความสามารถ ด้านสังคม และด้านอารมณ์ ให้แก่เด็กกำพร้าวัยอนุบาลในสถานสงเคราะห์เด็กอ่อนพญาไท กรุงเทพมหานคร

สมมติฐานของการวิจัย

วิมลพัทตร์ มนุเศวต (2523) ได้ศึกษาเปรียบเทียบอัตมโนทัศน์และการอบรมเลี้ยงดูตามการรับรู้ของเด็กที่ด้อยสัมฤทธิ์ทางการเรียนกับเด็กที่มีสัมฤทธิ์ทางการเรียนปกติ พบว่า เด็กด้อยสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีอัตมโนทัศน์ต่ำกว่าเด็กที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนปกติ เด็กด้อยสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากพ่อแม่ในลักษณะให้ความคุ้มครองมากเกินไป มากกว่าการอบรมเลี้ยงดูแบบทอดทิ้งและแบบประชาธิปไตยในขณะที่เด็กที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนปกติได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากพ่อแม่ในลักษณะที่เป็นประชาธิปไตย

สุริน คล้ายสามัญ (2528) ได้ศึกษาถึง การพัฒนามโนภาพแห่งตนโดยการใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองที่ได้รับการฝึกกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์มีมโนภาพแห่งตนในทางบวกสูงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุมที่ไม่ได้รับการฝึกกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

Hallmark (1994) ได้ศึกษาถึง ผลของการรวมกลุ่มกันของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษา โดยใช้การเรียนแบบร่วมมือพบว่า การเรียนแบบร่วมมือมีผลที่ดีขึ้นต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน อัตมโนทัศน์และการรับรู้ระหว่างบุคคล

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมอัตมโนทัศน์ ทำให้ผู้วิจัยตั้งสมมติฐานในการวิจัยครั้งนี้ว่า

1. ภายหลังจากเข้าร่วมโปรแกรมส่งเสริมอัตมโนทัศน์ เด็กกำพร้ากลุ่มทดลองมีคะแนนอัตมโนทัศน์สูงกว่าเด็กกำพร้ากลุ่มควบคุม

2. เด็กกำพร้ากลุ่มทดลองมีคะแนนอัตมโนทัศน์หลังการทดลองใช้โปรแกรมฯ สูงกว่า ก่อนทดลองใช้โปรแกรมฯ

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ เด็กกำพร้าอายุ 3 - 5 ปีที่อยู่ในสถานสงเคราะห์เด็กอ่อนพญาไท กรุงเทพมหานคร
2. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้
 - 2.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ โปรแกรมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือ
 - 2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ อัตมโนทัศน์ของเด็กกำพร้าวัยอนุบาล
3. การวิจัยครั้งนี้ใช้ แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อส่งเสริมอัตมโนทัศน์สำหรับเด็กกำพร้าวัยอนุบาล
4. ระยะเวลาดำเนินการทดลอง เป็นเวลา 8 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 5 วัน ตั้งแต่วันจันทร์ถึงวันศุกร์ ช่วงเวลาประมาณ 9.30 น. - 11.00 น.

ข้อตกลงเบื้องต้น

ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมอัตมโนทัศน์ให้แก่เด็กคณะอายุในสถานสงเคราะห์เด็กอ่อนพญาไท เด็กอายุตั้งแต่ 3 ปีขึ้นไป สามารถรับรู้ตนเองได้ตามความเป็นจริง

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

อัตมโนทัศน์ หมายถึง ผลรวมทั้งหมดของความคิดเห็นของบุคคลที่มีต่อตนเอง อันเป็นผลมาจากการรับรู้เกี่ยวกับตนเองว่าตนเป็นอย่างไร และการรับรู้ว่าคุณอยากเป็นอย่างไร ซึ่งสามารถวัดอัตมโนทัศน์ได้จากผลต่างของการรับรู้เกี่ยวกับตนเองว่า เป็นอย่างไร กับ การรับรู้ว่าคุณอยากเป็นอย่างไร ถ้าความแตกต่างระหว่างการรับรู้ของบุคคลที่มีต่อตนเองมีน้อย แสดงว่าบุคคลมีอัตมโนทัศน์ที่ดีต่อตนเอง ยอมรับตนเอง ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาอัตมโนทัศน์ 4 ด้าน ดังนี้

อึดมโนทัศน์ด้านร่างกาย หมายถึง ความคิดเห็นที่เด็กมีต่อตนเองซึ่งเกิดจากการรับรู้ว่าคุณภาพร่างกายเป็นอย่างไร และตนเองอยากมีสภาพร่างกายเป็นอย่างไร ซึ่งหากการรับรู้ทั้ง 2 ส่วนนี้สอดคล้องกัน แสดงว่าเกิดการยอมรับเกี่ยวกับสภาพร่างกายของตนเอง ในเรื่อง เพศ รูปร่าง และสุขภาพ

อึดมโนทัศน์ด้านความสามารถ หมายถึง ความคิดเห็นที่เด็กมีต่อตนเองซึ่งเกิดจากการรับรู้ว่าคุณภาพความสามารถอย่างไร และตนเองอยากมีความสามารถอย่างไร ซึ่งหากการรับรู้ทั้ง 2 ส่วนนี้สอดคล้องกัน แสดงว่าเกิดการยอมรับเกี่ยวกับความสามารถของตนเองในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ

อึดมโนทัศน์ด้านสังคม หมายถึง ความคิดเห็นที่เด็กมีต่อตนเองซึ่งเกิดจากการรับรู้ว่าคุณภาพร่างกายเป็นอย่างไร และตนเองอยากมีสภาพร่างกายเป็นอย่างไร ซึ่งหากการรับรู้ทั้ง 2 ส่วนนี้สอดคล้องกัน แสดงว่าเกิดการยอมรับเกี่ยวกับความสัมพันธ์ที่ตนมีต่อบุคคลอื่น

อึดมโนทัศน์ด้านอารมณ์ หมายถึง ความคิดเห็นที่เด็กมีต่อตนเองซึ่งเกิดจากการรับรู้ว่าคุณภาพร่างกายเป็นอย่างไร และตนเองอยากมีสภาพร่างกายเป็นอย่างไร ซึ่งหากการรับรู้ทั้ง 2 ส่วนนี้สอดคล้องกัน แสดงว่าเกิดการยอมรับเกี่ยวกับอารมณ์ ความรู้สึกของตนเอง ในสถานการณ์ที่เป็นอยู่ปัจจุบัน

โปรแกรมส่งเสริมอึดมโนทัศน์สำหรับเด็กกำพร้าวัยอนุบาล หมายถึง แผนกำหนดแนวทางการจัดกิจกรรมที่ประกอบด้วยเนื้อหาการเรียนรู้ในหน่วยตัวเราและหน่วยที่เด็กเป็นผู้ริเริ่มอยากเรียนรู้ ที่สอดแทรกอยู่ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือ ซึ่งสาระสำคัญในโปรแกรมฯ ประกอบด้วย ความเชื่อพื้นฐาน หลักการ วัตถุประสงค์ ผู้ใช้โปรแกรมฯ และกลุ่มเป้าหมาย ลักษณะและการดำเนินการในโปรแกรมฯ การประเมินผลโปรแกรมฯ และเอกสารและสื่อที่ใช้ในโปรแกรมฯ ได้แก่ คู่มือการใช้โปรแกรมฯ แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือ รวม 4 หน่วย ดังนี้ หน่วยที่ครูเป็นผู้กำหนดได้แก่ หน่วยปฐมนิเทศ หน่วยตัวเรา และหน่วยที่เด็กเป็นผู้กำหนดได้แก่ หน่วยสัตว์และหน่วยต้นไม้ ส่วนเครื่องมือที่ใช้สำหรับการประเมินผลโปรแกรมฯ ได้แก่ แบบวัดอึดมโนทัศน์สำหรับเด็กวัยอนุบาล แบบสังเกตพฤติกรรมอึดมโนทัศน์ของเด็กวัยอนุบาล การสัมภาษณ์ความคิดเห็นที่เด็กมีต่อตนเองและแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมของการดำเนินการใช้โปรแกรมฯ

การพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมอึดมโนทัศน์สำหรับเด็กกำพร้าวัยอนุบาล หมายถึง การสร้างโปรแกรมส่งเสริมอึดมโนทัศน์สำหรับเด็กกำพร้าวัยอนุบาล โดยใช้การจัดกิจกรรมการ

เรียนแบบร่วมมือ ซึ่งขั้นตอนในการพัฒนาโปรแกรมฯ ประกอบด้วย ขั้นศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ขั้นสร้างโปรแกรมฯ ขั้นทดลองใช้โปรแกรมฯ และขั้นปรับปรุงโปรแกรมฯ

การเรียนแบบร่วมมือ (Cooperative Learning) หมายถึง การจัดประสบการณ์เพื่อให้ผู้เรียนทำกิจกรรมร่วมกันเป็นกลุ่มโดยสมาชิกในกลุ่มจะมีความแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ เช่น เพศ ระดับความสามารถ และวัย ทั้งนี้เพื่อให้สมาชิกในกลุ่มร่วมมือกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อให้งานที่ทำบรรลุเป้าหมาย รวมทั้งสมาชิกทุกคนเกิดความพึงพอใจ

การจัดกิจกรรมการเรียนแบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมอัตมโนทัศน์ หมายถึง การจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับแนวคิด และหลักการของการเรียนแบบร่วมมือ (Cooperative Learning) ที่มุ่งให้เด็กได้รับประสบการณ์จากการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการทำกิจกรรม เริ่มจากเด็กเป็นผู้ริเริ่ม กำหนดหัวเรื่องในการทำกิจกรรม เตรียมการและทำกิจกรรมร่วมกัน หลังจากเด็กกำหนดหัวเรื่อง หรือหน่วยการเรียนรู้แล้วจะดำเนินการตามขั้นตอนของการจัดกิจกรรมการเรียนแบบร่วมมือ 5 ขั้น ได้แก่ ขั้นกำหนดปัญหา ขั้นระดมสมองขั้นวางแผนในการทำกิจกรรม ขั้นทำกิจกรรม ขั้นสรุปและประเมินผล

แผนการจัดกิจกรรมการเรียนแบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมอัตมโนทัศน์ หมายถึง แผนการจัดกิจกรรมที่เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมภายใต้แนวคิด หลักการเรียนแบบร่วมมือ ประกอบด้วย แผนผังความคิด จุดมุ่งหมาย เนื้อหา กิจกรรม สื่อ และรายละเอียดในการจัดกิจกรรมตามหลักการส่งเสริมอัตมโนทัศน์

สถานสงเคราะห์เด็กอ่อนพญาไท หมายถึง สถานที่ที่อุปการะเลี้ยงดูเด็กชาย - หญิงที่ถูกพ่อแม่ทอดทิ้งอายุตั้งแต่แรกเกิดถึง 5 ปี และเป็นหน่วยงานที่สังกัดกรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย

เด็กกำพร้าวัยอนุบาล หมายถึง เด็กซึ่งมีอายุระหว่าง 3 - 5 ปีที่ถูกพ่อแม่ทอดทิ้ง และได้รับการเลี้ยงดูจากสถานสงเคราะห์เด็กอ่อนพญาไท

การจัดกิจกรรมแบบปกติ หมายถึง การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพัฒนาการให้แก่เด็กกำพร้าในสถานสงเคราะห์ ตามแนวทางการดำเนินงานของสถานสงเคราะห์เด็กอ่อนพญาไท

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 4 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานเพื่อกำหนดขอบเขตในการสร้างโปรแกรมส่งเสริม อุตมโนทัศน์ให้แก่เด็กกำพร้าวัยอนุบาลในสถานสงเคราะห์เด็กอ่อนพญาไท โดยศึกษาจากตำรา เอกสาร งานวิจัยต่างๆ ศึกษาสภาพความเป็นอยู่ การอบรมเลี้ยงดูและพฤติกรรมของเด็กกำพร้า วัยอนุบาลในสถานสงเคราะห์เด็กอ่อนพญาไท รวมทั้งสัมภาษณ์ผู้มีความรู้และประสบการณ์ เกี่ยวกับเด็กกำพร้าวัยอนุบาล

ขั้นที่ 2 การสร้างโปรแกรมส่งเสริมอุตมโนทัศน์สำหรับเด็กกำพร้าวัยอนุบาลในสถาน สงเคราะห์เด็กอ่อนพญาไท โดยกำหนดกรอบความคิดในการสร้างโปรแกรมฯ แล้วเขียนคู่มือการ ใช้โปรแกรมฯ แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือ และสร้างเครื่องมือสำหรับการประเมินผล โปรแกรมฯ

ขั้นที่ 3 การทดลองใช้โปรแกรมส่งเสริมอุตมโนทัศน์สำหรับเด็กกำพร้าวัยอนุบาลในสถาน สงเคราะห์เด็กอ่อนพญาไท โดยเลือกตัวอย่างประชากร แล้วแบ่งเด็กออกเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่ม ทดลองและกลุ่มควบคุม ต่อจากนั้นจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือให้กับเด็กกำพร้าวัยอนุบาล กลุ่มทดลอง เป็นเวลา 8 สัปดาห์ พร้อมทั้งวัดอุตมโนทัศน์สังเกตพฤติกรรมและสัมภาษณ์เด็ก กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ทั้งก่อนการทดลองใช้โปรแกรมฯ และหลังการทดลองใช้โปรแกรมฯ

ขั้นที่ 4 การปรับปรุงโปรแกรมส่งเสริมอุตมโนทัศน์สำหรับเด็กกำพร้าวัยอนุบาลในสถาน สงเคราะห์เด็กอ่อนพญาไท โดยนำข้อมูลที่เป็นปัญหา และข้อบกพร่องที่พบจากการทดลองใช้ โปรแกรมฯ มาปรับปรุงแก้ไขโปรแกรมฯ ให้มีความสมบูรณ์และเหมาะสมยิ่งขึ้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ได้โปรแกรมการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมอุตมโนทัศน์ให้แก่เด็กกำพร้าวัยอนุบาลในสถาน สงเคราะห์เพื่อเป็นพื้นฐานให้เด็กพัฒนาในขั้นต่อไปได้เป็นอย่างดี
2. เป็นแนวทางให้กับผู้สนใจในการพัฒนาโปรแกรมการจัดกิจกรรมให้แก่เด็กด้อยโอกาส และเด็กกลุ่มอื่นๆ ต่อไป
3. ผลที่ได้จากการศึกษาจะเป็นแนวทางต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือ ส่งเสริมพัฒนาการให้แก่เด็กกำพร้าวัยอนุบาล เพื่อปรับปรุงการจัดกิจกรรมให้แก่เด็กกำพร้า วัยอนุบาลในสถานสงเคราะห์เด็กอ่อนพญาไท และสถานสงเคราะห์อื่นๆ ต่อไป